

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA FİLİSTİN SURIYE CEPHESİ'NDE NİLİ CASUSLUK ÖRGÜTÜNÜN FAALİYETLERİ

Celil BOZKURT*

ÖZET

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin kaderini belirleyen Filistin-Suriye Cephesi, büyük devletlerin istihbarat savaşlarına da sahne olmuştur. İngiltere, değişik kaynaklardan yürüttüğü istihbarat faaliyetlerini, en yaygın ve etkili kullanan devletlerin başında gelmiştir. Yahudiler tarafından kurulan ve Filistin-Suriye cephesinde etkili olan NİLİ casusluk örgütü, İngilizlerin Filistin'de kullandığı en önemli istihbarat kaynaklarından biri olmuştur. NİLİ casusları, Osmanlı ordusunun asker sayısı, emir komuta zinciri, karargah mevkileri, moral durumu vs. gibi hususlarda bilgi toplayıp bunları Mısır'daki İngiliz İstihbarat Servisi'ne ulaştırmıştır. NİLİ'nin katkısı, İngiliz ordusunun taktik strateji belirlemesinde ve savaşı kazanmasında önemli rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, NİLİ, Yahudiler, Casusluk, İstihbarat, Filistin

* Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Düzce/Türkiye, c.bozkurt2000@hotmail.com

THE SPYING ORGANIZATION NILI'S ACTIVITIES IN THE PALESTINE-SYRIA FRONT IN THE WORLD WAR I

ABSTRACT

Palestine and Syria Front, which determined the fate of Ottoman Empire in 1st World War, has been scene of the major states' intelligence war. United Kingdom was the most effective and common user of the intelligence. England conducted the intelligence operations from various sources. "The NILI" spying organization which founded by Jews and effective in Palestine- Syria Front, has been one of the most important British intelligence sources used in Palestine. The NILI spies gather information about the number of soldiers of the Ottoman Army, chain of command, positions of headquarters, morale etc. and brought them to the British Intelligent Service in Egypt. NILI's contribution has played an important role in determining of British Army's tactics and strategies and winning the war.

Key Words: World War I, NILI, Jews, Spying, Intelligence, Palestine.

Giriş

Geçmiş ilk çağlara kadar uzanan Yahudi aleyhtarlığı, 19. yüzyılın son çeyreğinde Avrupa'da kurumsal bir kimliğe bürünmüştür. Başta Almanya ve Rusya olmak üzere Yahudilere karşı uygulanan baskı ve sürgünler, zamanla tüm kıta Avrupa'sını etkisi altına almıştır. Birçok ülkede Yahudiler, toplumdan izole edilmiş ve çoğu insan haklarından mahrum bırakılmıştır. Yahudilik alemi, Avrupa'da şiddetlenen Yahudi aleyhtarlığına bir tepki olarak Siyonizm'i dünya siyasetine sokmuştur. Siyonistlere göre, Yahudiler, ancak ata toprağı kabul ettikleri Filistin'de bağımsız ve milli bir devlet kurarak huzura erebilirdi. Siyonistler, buna yönelik olarak 1880'lerden itibaren Filistin'de kolonizasyon hareketine başlatmıştır. Özellikle, Yahudi işadamı Edmond De Rotschild'in finansal desteğini alan Yahudiler, Filistin'de binlerce dönümlük arazi satın almış ve burada çok sayıda yerleşim yeri kurmuştur.¹

Macaristanlı bir Yahudi olan Theodor Herzl'in 1897'de Basel'de topladığı I. Siyonist Kongre, Siyonizm için bir dönüm noktası olmuştur. Siyonistler, Filistin siyasetini ilk kez bu kongrede sistematik ve somut bir bütünlüğe kavuşturmuştur. Kongrede, Filistin'de Yahudiler için kamu hukukunun güvencesi altında bir "yurt" kurma kararı alınmıştır. Kongre, bu hedef doğrultusunda evrensel Yahudi diasporasının örgütlenmesine, milli bilincinin güçlendirilmesine ve ilgili hükümetlerle temasa geçilmesine karar vermiştir.² Filistin, bu dönemde Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet durumundaydı. Bu nedenle Herzl, beş kez İstanbul'a gelip Osmanlı devlet adamlarıyla temasta bulunmuştur. Herzl, Filistin karşılığında Osmanlı Devleti'nin dış borçlarını ödemeyi ve batıda alevlenen Osmanlı aleyhtarı cereyanları engelleme sözü vermiştir. Fakat, dönemin Padişahı II. Abdülhamit'i ikna edememiştir. Abdülhamit, mazlum Yahudilere Osmanlı kapılarını açık bırakırken, bazı sakıncalı nedenlerden dolayı Filistin'i bunun dışında bırakmıştır. Üstelik, Yahudilerin Filistin'e girmesi ve burada mülk edinmesini engelleyen sıkı tedbirler de almıştır.³ Fakat Siyonistler, binlerce Yahudiyi gayri meşru yollardan Filistin'e sokmaya başarmıştır. 1908'de Filistin'deki Ya-

1 Rotschild'in katkılarıyla Filistin'de oluşturulan ilk Yahudi yerleşim birimleri için bkz: Ran Aaronsohn, **Rothschild and Early Jewish Colonization in Palestine**, Rowman&Littfield Publishers 2000, s.53-87.

2 David Vital, **The Origins of Zionism**, Oxford 1975, s.367-368.

3 II. Abdülhamit'in Filistin'de Siyonizme karşı aldığı önlemler için bkz: Mim Kemal Öke, **Siyonizm'den Uyarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu**, Ufuk Kitapları, 4. Baskı, İstanbul 2002, s.72-80.

hudi nüfusu, Abdülhamit'in tahta çıktığı 1876 yılına göre üç kat artmıştır. Bu dönemde Yahudiler, Filistin'de 40 bin dönüm arazi satın alırken 33 de yerleşim birimi oluşturmuştur.⁴

1914 Kasımında patlak veren 1. Dünya Savaşı, Siyonistlerin Filistin planlarında bir umut ışığı olmuştur. Savaşın karşıt liderleri Almanya ve İngiltere, kendi çıkarları doğrultusunda Siyonist hareketi kazanma yarışına girmiştir. Almanya, Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurulursa, ülkesindeki Yahudileri Filistin'e sürebilir ve burayı doğuda bir nüfuz bölgesi olarak kullanabilirdi. Ayrıca, Amerika'daki Siyonist çevreleri etkileyerek Yahudilerin finans ve propaganda gücünü arkasına alabilirdi.⁵ İngiltere ise, Hindistan'a açılan kara ve deniz yollarının güvenliği için jeopolitik önemi büyük olan Filistin'i elinde tutmalıydı. Burada oluşturulacak bir tampon bölge, savaşta Kanal'a ve Mısır'a yönecek bir Türk tehdidini bertaraf edebilirdi. İngiltere, Siyonizm'in sadece dünya siyasetindeki propaganda gücünden değil, onun Osmanlı Türkiyesi içinde "beşinci kol" vazifesini görecektir bir "Truva atı" fonksiyonundan da yararlanabilirdi. Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin tüm yasaklarına rağmen Filistin'e sızmayı başaran Yahudi kolonileri, İngilizlerin Filistin taarruzuna büyük katkılar verebilirdi.⁶

Dünya Siyonist Teşkilatı, savaşın başında tarafsız kalsa da teşkilata hakim olan Orta Avrupalı Yahudilerin ağırlığıyla zamanla Alman yanlısı bir noktaya çekilmiştir. Siyonistlerin Almanya'yı tercih etmeleri iki önemli sebebe dayanıyordu. Birincisi, Yahudi aleminin can düşmanı olan Rusya, İttifak Devletleri'nin de düşmanıydı. Siyonistler, Rusya'nın savaşı kazanması halinde bu ülkede bulunan Yahudilerin hayat haklarını tamamen yitireceğinden endişeliydiler. İkincisi, Siyonistlerin hedefi olan Filistin, bir Osmanlı toprağıydı ve Osmanlı da Almanya'nın müttefikiydi. Üstelik, Müttefiklerin Çanakkale ve Kut'ül Amare'de İtilaf Bloğuna karşı kazandıkları parlak zaferler kendilerini savaşta bir adım öne çıkarmıştı.⁷ Fakat, İngiltere'de yerleşik bir Rus Yahudi'si olan Haim Weizman'ın İngiltere nezdindeki çabaları, inisiyatifi Alman kökenli Dünya Siyonist Teşkilatından alıp Londra'ya taşımıştır. Weizman'a göre, İngiltere'nin savaşı kazanması durumunda Osmanlı Devleti çökecek ve Filistin bağımsız bir

4 Aaronsohn, **a.g.e.**, s.276.

5 Isaiah Friedman, **Germany, Turkey and Zionism 1897-1918**, Oxford University Press, Oxford 1977, s.200-201.

6 Öke, **a.g.e.**, s.229-230.

7 Öke, **a.g.e.**, s.204.

toprak haline gelecekti. Şayet Siyonistler, 1. Dünya Savaşı'nda İngilizlerin doğal bir müttefiki olduklarını ispatlayabilirse savaş sonunda Filistin'de istedikleri düzenlemeleri yaptırabilirdi.

Bu doğrultuda, Vlademir Jabotinski adında bir Rus Yahudi'sinin liderliğinde bir Yahudi birliği oluşturuldu. Albay John Henry Patterson idaresinde Kahire'de eğitilen birlik, 17 Nisan 1915'te Türklere karşı savaşmak üzere Çanakkale Cephesi'ne gönderildi. 500 asker, 750 katır ve 20 subaydan oluşan lejyon "Siyon Katır Alayları" olarak tarihe geçti.⁸ Ardından, 1917 yılının başında yine Jabotinski'nin liderliğinde yeni bir "Yahudi lejyonu" oluşturuldu. Beş bin kişiden oluşan lejyon, 1918 Şubatı'nda Mısır'da konuşlanan General Allenby komutasına verildi.⁹ Bu lejyona, Filistin'de yaşayan çok sayıda Osmanlı vatandaşı Yahudi gönüllü olarak katıldı.¹⁰ "Siyon Katır Alayları" ve "Yahudi Lejyonu", Siyonistler için sembolik fakat Balfour Deklarasyonu'na giden süreçte önemli birer adım oldu. Siyonistlerin katkısını göz önüne alan İngiltere Hükümeti, 1917 Kasımında Dışişleri Bakanı James Balfour'un eliyle İngiliz Yahudi toplumunun lideri Walter Rorschild'e yazdığı bir mektupta; Filistin'deki Yahudi olmayan ulusların dini ve sivil haklarına saygılı olmak kaydıyla, Yahudiler için Filistin'de bir "yurt" kurulmasını uygun karşıladığını ve bunu destekleyeceğini duyurdu. Balfour Deklarasyonu olarak anılan mektup, tarihi Arap-İsrail çatışmasının önemli nedenlerinden biri oldu. Zira, Deklarasyonda geçen "yurt" ifadesinden bir "devlet" kurmayı anlayan Siyonistler, deklarasyonu daima bağımsız Yahudi devletinin bir teminatı olarak gördüler.¹¹

Siyonistlerin savaşta İngilizlere en büyük desteği, Suriye-Filistin Cephesi'nde yaptıkları istihbarat çalışmaları oldu. 1915'te Yahudiler tarafından Filistin'de kurulan NİLİ casusluk örgütü, İngilizlere bölgede konuşlanan Müttefik kuvvetleri hakkında hayati bilgiler sağladı. Bölgede cereyan eden savaşların seyrine önemli etkiler yapan NİLİ örgütü, Türk kamuoyunda yeterince bilinmemektedir. Bu çalışma, NİLİ casusluk örgütünün kuruluşunu, faaliyetlerini ve savaşa olan etkileri ele almaktadır.

8 Joseph B. Schechtman, **The Life and Times of Vladimir Jabotinsky: Rebel and Statesman: The Early Years**, Silver Spring, Newyork 1986, s.203-207.

9 Schechtman, **a.g.e.**, s.271-277.

10 **Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)**, Hariciye Nezareti Siyasi Kısım (HR.SYS). 2456/21.

11 Jonathan Schneer, **The Balfour Declaration The Origins of the Arab-Israel Conflict**, Random House, Newyork 2010, s.341.

1. NİLİ Casusluk Örgütü'nün Kuruluşu

NİLİ, Yahudi botanik uzmanı Aaron Aaronsohn tarafından kuruldu. Romanya'da doğan Aaron, Doğu Avrupa'da alevlenen Yahudi aleyhtarlığı nedeniyle ailesiyle birlikte 1882'de Osmanlı Devleti'ne sığındı. Aaron ve ailesi Hayfa'nın güneyinde Rotschild'in kurduğu *Zicron Yakov* kolonisine yerleştirildi. Aron, 18 yaşına geldiğinde Rotschild'in bursuyla Fransa'da bir tarım okuluna gönderildi. Aaron, okul yıllarında Filistin'de Yahudi kolonizasyonunun genişletilmesi ve burada bir Yahudi yurdunun kurulması yönünde Siyonist fikirlere kapıldı. Mezuniyetinin ardından Galile tepelerinin yukarısında Lübnan sınırında bulunan Rotschild'in işlettiği *Metullah* yerleşim yerine ziraat uzmanı olarak görevlendirildi. Fakat, Siyonist fikirleri Osmanlı idarecileri tarafından fark edilen Aaron, Anadolu'ya bir çiftliğe sürgün olarak gönderildi. 1910 yılında Filistin'e dönen Aaron, Athlit'te bir tarım deneme istasyonu (The Jewish Agricultural Experiment Station) kurdu. Aaron, Filistin'de ilk kez yaban buğdayını keşfederek dünya çapında bir üne kavuştu. Bu vesileyle sık sık Amerika ve Avrupa'ya bilimsel seyahatler yapan Aaron, bu arada Siyonizm'in önde gelenleriyle irtibat kurdu.¹²

Aaron, birçok ülkede şiddetli antisemit baskılarına maruz kalan Dünya Yahudiliğinin ancak bağımsız bir devlet kurarak huzura erebileceği kanaatindeydi. Bu devletin adresi, Yahudilerin "arz-ı mevut" olarak dinsel bir fenomene dönüştürdükleri Filistin toprakları olmalıydı. Aaron'a göre, Osmanlı Devleti'nin Yahudilere karşı Filistin'de uyguladığı sıkı iskan ve emlak yasakları bunu imkansız kılmaktaydı. Bağımsız Yahudi Devleti ancak Osmanlı egemenliğinden kurtulmuş bir Filistin'de kurulabilirdi.¹³

Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın bir müttefiki olarak İtilaf Devletleri'ne karşı 1. Dünya Savaşı'na girişi Siyonistler için bir fırsat teşkil netti. Kısa sürede genişleyen savaş, Ortadoğu Coğrafyasında Türk ve İngiliz birliklerini karşı karşıya getirdi. Siyonistlere göre, İngilizlerin olası bir zaferi Filistin'in Osmanlı egemenliğinden çıkıp İngiliz kontrolüne girmesi demektir. Böylelikle, Filistin üzerindeki yasaklar kalkabilir ve bölge Yahudi yerleşimine açılabilirdi. Artık Siyonistlerin tüm gayreti, İngilizlerin savaşı kazanması ve buna mümkün mertebe katkı sağlama yönünde yoğunlaşacaktır.

12 Anita Engle, **The Nili Spies**, Frank Cass, London 1996, s. 17-29.

13 Schneer, **a.g.e.**, s.171.

Aaron, diğer Siyonist stratejilerden farklı olarak İngilizlerin kaleyi içerden fethetme yönünde bir strateji belirledi. Buna göre, Filistin'i kontrol eden Osmanlı birlikleri hakkında İngilizlere sağlanacak düzenli bir istihbarat, bölgenin İngiliz istilasına açılmasını kolaylaştırabilirdi. Aaron bu doğrultuda, Filistin'de NİLİ adıyla bilinen kendi istihbarat örgütünü oluşturdu.¹⁴ Örgütün adı, ajanlarının kendi aralarında kullandığı "İsrail sonsuzluğu yalan olmayacak" anlamına gelen İbranice "Netzach Israel Lo Ishakare" parolasının kısaltması olan NİLİ'den gelmektedir.

Örgütün Filistin'deki faaliyetlerini Aaron'un kız kardeşi Sarah¹⁵, Le Tzion yerleşiminden Naaman Belkind ve Güney Filistin'de *Hamagan* adlı istihbarat örgütünü kuran eski *Haşumer* üyesi Yosef Lishansky yürütmekteydi. Naaman Belkind, Filistin'in güneyinde bir Yahudi yerleşimi olan Rishon Leziyyon'da açılan cephede faaliyet göstermekteydi. Kardeşi Eytan Belkind ise, Osmanlı Devleti'nin güney Cephesi'nde merkezi Şam'da bulunan IV. Ordu'nun çekirgeyle mücadelede ofisinde görevliydi. Ordudaki konumunu kullanan Eytan, Transüdü ve Havran'da İngilizler lehine istihbarat çalışmalarıyla meşguldü.¹⁶

2. Örgütün Faaliyetleri

Aaron, savaşın başında IV. Ordu'da Cemal Paşa'nın danışmanlığına getirildi ve çekirgelerle mücadelede ofisinde görevlendirildi.¹⁷ Kendisine ilmi araştırmalarda bulunmak üzere Osmanlı polisi tarafından bir "seyahat vesikası" sağlandı. Aaron, bu sayede Filistin, Suriye ve Lübnan'daki üst düzey askeri ve sivil otoritelerle bağlantı kurdu. Ayrıca, Berlin, Viyana ve İsviçre gibi Avrupa ülkelerine ko-

14 Engle, a.g.e., s. 99.

15 Bir Osmanlı arşiv belgesinde Sarah'ın yanlışlıkla Aaron Aaronsohn'un kızı olduğu ifade edilmiştir. Belgede Sarah'ın İstanbul'da bulunan Hayim Abraham adında bir Yahudi'nin karısı olduğu, ayrıca Athlit'teki Siyonist çiftliğin müdürlüğünü yapan Yosef Lishansky'nin metresi olduğu kaydedilmiştir. Yazıya göre, Abraham'ın Siyonizm'le yakın ilişkisi vardı ve bunun delili olan bir mektup Haşumer Cemiyeti'ne ait evraklar arasında bulunmuştu. Bundan dolayı Abraham, İstanbul'da polis tarafından ve Viyana'da bulunan kardeşi İshak da Viyana zabıtası tarafından yakından takip edilmekteydi. Bkz. Ziya Uygur, **Osmanlı Arşiv Belgelerinde Filistin Sorunu ve Siyonizm**, İstanbul 1998, s.138.

16 Yigal Sheffy, **British Military Intelligence in the Palestine Campaign, 1914-1918**, Routledge, Newyork 2013, s.161.

17 Alexander Aarohnson, **Türk Ordusuyla Filistin'de: Bir Yahudi Askerin 1. Dünya Savaşı Notları**, (Çeviren: Necmettin Alkan), Selis Kitaplar, İstanbul 2003, s.66-67.

layca seyahat etme imkanı buldu.¹⁸ Cemal Paşa'ya yakınlığını kullanan Aaron, 1916 Haziranında Osmanlı Devleti'nin Arap eyaletlerinin savunma planlarını ele geçirdi ve bu hayati bilgileri Londra'daki İngiliz istihbarat servisiyle paylaştı. Ayrıca, İngiliz ordusunun Filistin ve Suriye'deki su sorununu bölgede bulunan su kaynaklarını göstererek çözebileceğini vaat etti. İngilizlerin dikkatini çeken Aaron, G.H Fitzmaurice ve Mark Sykes gibi İngiliz devlet adamlarıyla sıkı bir Filistin pazarlığına girdi. Aaron, İngilizlerin savaş sonunda Filistin'de kurulacak bir Yahudi egemenliğini tanıması şartıyla, savaşta kendilerine istihbarat desteği sağlayabileceğini vurguladı. Nihayet İngilizleri ikna eden Aaron, Filistin'deki Yahudilerin İngilizler lehine yürüteceği istihbarat faaliyetlerini yürütmek üzere Kahire'deki İngiliz üssünde görevlendirildi. Aaron'un Filistin'den ayrılmasından sonra NİLİ'nin casusluk faaliyetlerini kardeşi Sarah idare etmeye başladı.¹⁹

NİLİ, İngiliz istihbaratının I. Dünya Savaşı'nda kullandığı en önemli gönüllü casusluk teşkilatını oluşturdu. NİLİ, üst düzeyde 23 aktif üyeye sahipti.²⁰ Örgüt, çoğunlukla yaşları 24 ile 27 arasında amatör gençlerden oluşmaktaydı. Kısa sürede büyüyen örgüt, sayıları binleri bulan geniş bir casus ağına sahip oldu. Örgütün casusluk faaliyetleri, başlangıçta Athlit'le sınırlıyken kısa sürede tüm Filistin ve Suriye'yi içine alan geniş bir sahaya yayıldı.

NİLİ, Filistin ve Suriye'de konuşlanmış olan Osmanlı birliklerinin asker sayısı, cephe durumu, lojistik ve destek yapısı, mevzileri ve yer değiştirmesi ve birliklerin kullandığı kara ve tren yollarının durumu vs. gibi bir çok konuda istihbarat toplamaya başladı. Örgüt, "arz-ı mevut" ve "bağımsız İsrail" idealizmiyle efsunladığı genç ve cazibeli Yahudi kızlarını Müttefik subaylarına ulaşmada kullanmaktaydı. Kadın ajanlar, askeri otoritelerle kurdukları ilişkiler sayesinde Müttefik ordusu hakkında hayati bilgilere ulaşmaktaydı.²¹

18 BOA. Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye (DH.EUM). 28/12.

19 Schneer, a.g.e., s.172-173.

20 Sheffy, a.g.e., s.163-168.

21 NİLİ'nin kadın casusları, Müttefik subayların yoğunlukta olduğu Kudüs, Şam ve Beyrut gibi şehirlerin gözde otellerinde cirit atmaktaydı. Kudüs'teki *Fast Otel* ile Şam'daki *Damascus Otel* kadın casusların gözde mekanlarıydı. Bu kadınlardan bazıları güzelliğiyle dikkat çekmiş ve halk arasında bir efsane haline gelmişti. 1937 yılında Hatay davasının kızıştığı günlerde Halep ve Şam'ı ziyaret eden gazeteci Feridun Kandemir, Simi Simon adındaki NİLİ ajanının buralarda hala hatırlandığını ve efsane haline gelen güzelliğinin dilden dile dolaşmaya devam ettiğini belirtmektedir. Bkz. Feridun Kandemir, **Fahreddin Paşa'nın Medine Müdafaası Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, Yağmur Yayınları, 10. Baskı, İstanbul 2009, s. 328-331.

Osmanlı ordusunda bulunan bazı subaylar, gizli yollardan NİLİ'ye istihbarat sağlamaktaydı. Bunlardan Mülazım Bahaaddin Efendi adındaki bir Türk subayı, Belkind ve Lishansky'ye ile ortak hareket etmekteydi. Bahaaddin Efendi, sonradan Şabetay takma adıyla cepheden firar ederek ülke dışına firar etmiştir. Burada Prens Sabahattin ile birleşmiş ve orduya hitaben bir gazete neşretme işine girmiştir.²² Özellikle, NİLİ'ye sempati duyan Yahudi subaylar örgütle yakın ilişkilere sahipti. Örneğin, Şam'da IV. Ordu'nun su işlerinde görevli Nahum Wilboschwitz, zaman zaman çıktığı Ürdün ve Havran gezilerinde topladığı bilgileri NİLİ ajanlarına aktarmaktaydı.²³ Diğer taraftan, Osmanlı ordusunda bulunan gayri Türk kimi subaylar rüşvet karşılığında NİLİ'yle bilgi alış verişinde bulunmaktaydı. Engle, bu subayların Osmanlı kanunlarından nefret eden ayrılıkçı subaylar olduğunu belirtmektedir. Örneğin, NİLİ'nin üst düzey yetkililerinden Naaman Belkind'in bilgi kaynağı ordudaki Arnavut kökenli subaylardı.²⁴

NİLİ, savaşta tarafsız devletlerde yaşayan Yahudi teşekkülleriyle kolaylıkla irtibat kurmaktaydı. Değişik amaçlarla yurt dışından İstanbul'a gelen Yahudiler, örgütün casusluk hizmetlerine destek vermekteydi.²⁵

NİLİ'nin Filistin'deki en yüksek otoritesi Sarah Aaronhson, kimi zaman Kudüs, Hayfa, Tiberia, Nasıra ve Şam gibi askeri hareketliliğin yoğun olduğu şehirlere istihbarat amaçlı seyahat etmekteydi. Sarah, bu seyahatlerinde Türk ordusunun hareketi, birliklerin durumu, ahalinin morali vs. hususlarda bilgiler toplamaktaydı. Bunlardan birinde Yossef Lishansky ile birlikte 12 günlük Filistin seyahatine çıkan Sarah, özellikle genç subayların uğrak yeri olan Kudüs ve Şam'ın gözde otellerinde önemli bilgilere ulaşmıştı.²⁶

Filistin-Suriye Cephesi'ne dağılan NİLİ ajanlarının topladığı istihbarat, İngilizlerin Filistin'deki istihbarat üssü durumunda bulunan Athlit'teki Tarım Deneme İstasyonu'nda toplanırdı. Bu istihbarat, Sarah ve örgütün diğer idarecileri tarafından belli günlerde Mısır'daki İngiliz İstihbarat Ofisi'ne ulaştırılmaktaydı. NİLİ, Mısır'la irtibatı farklı metotlarla sağlamaktaydı. Örgüt, başlangıçta kurye sistemini kullandı. Bu sistem, NİLİ'nin öncülerinden Absalom Feinberg adlı Siyonistin Mısır'daki İngiliz istihbaratıyla iletişim kurmasından sonra kuruldu.

22 Uygur, **a.g.e.**, s.138.

23 Sheffy, **a.g.e.**, s.162.

24 Engle, **a.g.e.**, s.164.

25 Sheffy, **a.g.e.**, s.1614.

26 Engle, **a.g.e.**, s.103-108.

Önemli bilgiler, yazılı raporlar şeklinde bölgeye gelen İngiliz ajanlarına verilmekteydi. Çok özel bilgiler, düzenli olarak Yafa sahillerine inen İngiliz devriye gemisi Monegam'a (casuslar Menachem diyordu) verilmekteydi. Casuslar, Tarım Deneme İstasyonu'nun balkonuna astıkları çamaşırıla Monegam'a işaret verilmekteydi. İstasyona asılan beyaz çamaşır, sahilin güvenli ve yolun açık olduğu anlamına gelmekteydi. Renkli çamaşırılar, sahilde Türk devriyelerinin bulunduğu ve bir temasın olamayacağına işaret etti.²⁷ Geminin geldiği gecelerde Sarah, çay ve kumar partileri düzenliyor, bölgede konuşlanmış Türk birliklerinden önemli şahısları davet ederek dikkatlerini dağıtıyordu. Sahile inen casuslar, Arap botçuların yardımıyla gemiye taşınıyordu. Casuslar, bu ameliyede Arap işbirlikçilerle ortak hareket ediyordu. Gemiye taşınan casuslar, deri bir çanta içinde muhafaza ettikleri istihbaratı İngiliz yetkililere veriyordu. Karşı taraftan da, değişik belge, gazete haberleri ve çalışmalarında kullanılmak üzere bol miktarda altın alıyorlardı. Bu alışverişte tehlikeli anlar da yaşanıyor. Örneğin bir defasında Alman denizaltısı komutanı Athlet'e çıkmış, sahile dönerken oradan uzaklaşmakta olan Monegam gemisini fark etmişti. Fakat Alman komutan, sisli havada geminin kimliğini tespit edememişti.²⁸

Bu sistem, 1915 yılının sonlarında uygulandı. Fakat, kötü hava koşulları ve hatalar bu sistemin başarısız olmasına neden olmaktadır. Bu gibi durumlarda, örgütün ajanları çok tehlikeli bir yolculuğu göze alarak kayıklarla Mısır sahillerine geçmekte ve İngiliz istihbaratıyla direkt temas kurmaktaydı. İvedilik içermeyen bilgiler, İbranice notların bulunduğu şişelerle denize bırakılıyor ve Monegam'ın alması sağlanıyordu.²⁹

NİLİ, casusluk faaliyetlerinin yanı sıra Osmanlı aleyhinde propaganda faaliyetleri de yürüttü. İngiltere ve ABD'de bulunan NİLİ ajanları, Londra'da Arnold Toynbee'nin propaganda biriminde geliştirilen Türk karşıtı propagandaları

27 Engle, **a.g.e.**, s.91-92.

28 Riyad N. Er-Reyyis, **Osmanlı'nın Çöküş Döneminde Arap Casuslar**, (Çeviren: D.İhsan Batır), Selenge Yayınları, İstanbul 2006, s.139.

29 Filistin Cephesi'nde 32. Alay 1.Tabur 2. Bölük kumandanlığı vazifesinde bulunan muallim Fuat Gücüyener, bu türden bir olaya bizzat şahitlik etmiştir. Yazdığına göre, Yafa sahilinde dürbünle tarassut ederken sahilin 500 metre açığında dalgalar arasında parlayan bir şişe dikkatini çeker. Şişeyi, 1. Hecinsüvar Bölüğü Kumandanı Mülazım-ı Sani Halet Bey yüzerek çıkartır. Şişenin içinde İbranice yazılmış bir şerit kağıt çıkar. Sonra bu belge, deşifre edilmek üzere Al-Ariş'te alay kumandanı Kaymakam Hasan Basri Bey'e gönderilir. Bkz. Ş. Fuat Gücüyener, **Birinci Dünya Savaşı'nda Tanıdığım Kahramanlar**, Gücüyener Yayınevi, İstanbul 1956, s.128-130.

yayarak ABD'yi İngiltere safında savaşa sokmaya çalıştı. Örgüt bu doğrultuda, dünya kamuoyuna Osmanlı Devleti'nin Filistin'de yaptığı sözde Yishuv zulmü ile ilgili kendi uydurduğu hikayeleri servis etti. Örgüt, 1917'nin sonlarında Ermeni ajanlar ile işbirliği yaparak Cemal Paşa'nın Osmanlı Hükümetine karşı bir darbe hazırlığında olduğunu ve bu hususta İngilizlerle bir antlaşma yaptığı söylentisini yaydı.³⁰ Örgütün propaganda faaliyetleri, Türk-İngiliz savaşlarının kızıştığı Filistin-Suriye Cephesi'nde de etkili oldu. NİLİ ajanları, savaştan bıkan Filistin insanı arasında panik çıkarmak, halkın moralini bozmak ve halkı hükümete karşı isyana davet etmek yönünde psikolojik savaşın en ince hünerlerini kullandı.³¹

NİLİ'nin casusluk faaliyetleri, Filistin'de etkili bazı Yahudi örgütleri arasında tepkiyle karşılandı. Bunların başında Haşumer (İbranice "koruyucu") Cemiyeti gelmekteydi. 1909 yılında Filistin'de bir işçi hareketi olarak kurulan Haşumer, Filistin'de yerleşik Yahudilerin tarımsal faaliyetlerinde güvenliğini sağlıyordu. Aynı zamanda Yahudilerin Filistin'de muhaliflerine karşı da kurduğu ilk savunma örgütüydü. Sonradan İsrail ordusunun çekirdeğini oluşturan Haganah'ın temelini teşkil etti.³² Haşumer, NİLİ'nin İngilizler lehine yürüttüğü casusluk faaliyetlerinin Filistin'deki Yahudi yerleşimlerini riske attığını düşünmekteydi. Bu hususta NİLİ'nin liderlerini sert bir dille uyaran Haşumer, zamanla NİLİ'yi ortadan kaldırmaya yönelik bir politika takip ettiyse de bunda başarılı olamadı.

3. Osmanlı Devletinin Aldığı Önlemler

I. Dünya Savaşı'nda hasım güçler, cephelerdeki başarının düşman hakkında sağlanacak sağlam bir istihbarata ve bu doğrultuda belirlenecek askeri taktik ve stratejiye bağlı olduğunun bilincindeydi. Bu nedenle, savaşla birlikte hem İtilaf hem de İttifak topraklarında yoğun bir istihbarat mücadelesi başladı. Bu durum, savaşın taraflarını gayri nizami bir unsurla da mücadele etmek zorunda bıraktı: Casusluk.

30 Stanford J. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler**, (Çeviren: Meriç Sobutay), Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s.375-376.

31 **BOA**. Dahiliye Siyasi Kısım (DH.SYS). 27/2.

32 Gershon Shafir, **Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict, 1882-1914**, University of California Press, 1996, s.135-145. Haşumer Cemiyeti'nin Filistin'de yaptığı casusluk ve silahlanma faaliyetleri için bkz. **BOA**. Dahiliye Şifre (DH.ŞFR). 569/56.

Casusların, yoğun olarak faaliyet gösterdiği cephelerden biri de Osmanlı-İngiliz savaşlarının yaşandığı Suriye-Filistin Cephesiydi. Osmanlı Devleti, bölgeden gelen istihbarat raporları doğrultusunda Türk birliklerini bu sinsi düşmana karşı lüzumunca uarmaktaydı. Bunlardan birinde Dahiliye Nezareti, Kudüs Mutasarrıflığı'na gönderdiği bir telgrafta Filistin ve Suriye bölgelerinde faaliyet gösteren gizli örgütler hakkında uyarıda bulunmuş ve bu örgütlerin faaliyetlerinin araştırılmasını istemiştir.³³ Aynı nezaret, "müstacel ve pek mahrem" parafıyla Suriye, Beyrut, Halep, Adana vilayetleri ile Cebel-ü Lübnan, Teke ve Men-teşe mutasarrıflıklarına gönderdiği başka bir yazıda; Mister Omblus adında bir İngiliz'in liderliğinde kurulan bir casus örgütün, Anadolu'nun güney sahilleriyle, Suriye ve Filistin'de bulunan Osmanlı kuvvetleri hakkında bilgi topladığını haber vermektedir. Bu örgüt, Mısır'da Arap ve Yahudilerden oluşan iki şubeyle diğeri Kıbrıs'ta bulunan üçüncü bir şubeye sahipti. Hususi vapurlarla sahillerine bırakılan örgüt mensupları, Siyonist Museviler, Hıristiyan Araplar ve hükümete muhalif Müslüman Araplardan aldıkları malumatı Mısır'daki İngiliz istihbaratına ulaştırmaktaydı.³⁴ İngilizlerin bölgede en dikkat çekici yapılanmalarından biri de Kalas'da oluşturulan istihbarat bürosuydu. Büronun sorumluluğunu Breşon adında bir İngiliz mülazım-ı evveliydi. Burada yetiştirilen casuslar, Babadağ-Köstence hattıyla İstanbul'a gelmekteydi. Buradan ya İzmir-Beyrut-Şam ya da İstanbul-Halep-Şam istikametine doğru dağılmaktaydı. Osmanlı yetkilileri, söz konusu casuslar hakkında bazı güvenlik önlemleri alma yoluna gitmiştir. Yetkililer, Filistin-Suriye hattına gelen yolcuların sıkı bir aramaya tabi tutulmasını, özellikle sahil kesiminde bu kontrollerin artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, kuzeyden gelecek trenlerin ve kara hattını kullanan yolcuların özenle aranmasını, özellikle seyahat varakalarının dikkatlice incelenmesini istemiştir.³⁵

Osmanlı Devleti için, savaştan önce yakalanan casusların hangi kanun gereği yargılanacakları büyük bir sorun teşkil etmekteydi. Ayrıca, savaşlarda uyulması gereken uluslararası kuralları kapsayan 1907 Lahey Sözleşmesine uyma mecburiyeti de vardı. Bu doğrultuda harekete geçen Osmanlı Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi, Osmanlı Devleti'nin Londra, Berlin ve Paris sefarethanele-

33 BOA. DH.EUM. 54/7

34 BOA. DH.ŞFR, 85/1777.

35 BOA. Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Seyr-ü Sefer Müdüriyeti (DH. EUM. SSM. 20/17. Nakleden, Abdullah Lüleci, **1. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Casusluk Faaliyetleri (1914-1918)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s.153-154.

rinden buldukları ülkelerin casuslukla mücadelede uyguladığı kanunların birer nüshasını göndermelerini istemiştir. Ardından, Şura-ı Devlet ve Meclis-i Vükela'nın çalışmaları sonucunda 29 Ekim 1914'te *Esrar-ı Askeriyeyi İfşa ve Casusluk ve Hıyanet-i Harbiye hakkında Muvakkat Kanun* yayımlanmıştır. 21 maddeden oluşan *Muvakkat Kanun*, Bahriye Nazırı Ahmet Cemal Paşa, Adliye Nazırı İbrahim Bey, Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Sadrazam Mehmet Said Paşa'nın imzalarını taşımaktadır.³⁶

Muvakkat Kanun, casusluğun hangi durumlarda ortaya çıkacağını ve karşılığında uygulanacak idam, sürgün, hapis, kürek ve para cezalarını ayrıntılı olarak açıklamaktaydı. Kanunun idam cezasını tarif eden 14. Maddesinin casuslukla ilgili 5. Fıkrası şöyleydi: "Casusluk etmek, yani düşmanın gücünü artırmak maksadıyla onunla muhabere ve münasebette bulunmak veya düşmanın faydası için malumat elde etmek teşebbüsünde bulunmak ya da casusu bilerek kabul edip kullanmak."³⁷ Kanunun yayımlanmasından sonra Osmanlı coğrafyasında yakalanan casuslar, savaş gibi olağan üstü hallerde oluşturulan ve askeri mahkemeler olarak da bilinen divan-ı harplerde yargılanmaya başlamıştır.

Filistin'de yabancı devletlerin tabiiyetinde kalarak dokunulmazlık kazanan Yahudiler, Osmanlı nizamlarını çiğneyerek çeşitli casusluk faaliyetlerinde bulunmaktaydı. Bu yönde istihbarat alan IV. Ordu Komutanı Cemal Paşa, 1916'nın sonlarında Filistin'de Yahudi kolonilerinde yaşayan bir çok kişinin silahlarına el koymuştur. Fakat Yahudiler, silahların büyük bir kısmını toprağa gömerek yetkililerden kaçırmayı başarmıştır.³⁸ Türk yetkililer, Yahudilerin Osmanlı vatandaşlığına geçerek Türk kanunlarına tabi olmalarını, aksi takdirde ülke topraklarından çıkarılacağını deklare etmiştir. Buna rağmen yabancı tabiiyetinde kalmada ısrar eden Yahudiler Filistin'den çıkarılmıştır.³⁹ Yerel idareciler, casusları ifşa etmeleri ve onları korumamaları hususunda sıkça Yahudileri uyarma yoluna gitmiştir. Bunlardan birinde Yafa Kaymakamı, Remle Camisi'ne topladığı

36 Lüleci, **a.g.t.**, s.190

37 Muvakkat Kanun'un idam cezasını tarif eden 14. Maddesinin idamı gerektirecek halleri açıklayan 15 fıkrası için bkz. Lüleci, **a.g.t.**, s191-192.

38 Engle, **a.g.e.**, s.43-44. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda görev yapan Alexander Aaronsohn'a göre Yahudiler, kendilerine düşmanca hisler besleyen Araplara karşı savunmasız kalacakları ve son güçlerini de yitirecekleri endişesiyle silahlarını saklamıştır. Bkz. Alexander Aaronsohn, **a.g.e.**, s.51.

39 Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılap Tarihi**, Cilt 3, Kısım 3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s.384.

Yahudi halkına etkili bir nutuk irad ederek casuslukla mücadelede yetkililere yardımcı olmalarını istemiştir.⁴⁰

Yabancı ülkelerden zaman zaman Filistin'e gelen Yahudiler de Osmanlı aleyhtarı casusluğun bir parçası durumundaydı. Osmanlı Devleti, İstanbul üzerinden Avrupa'ya gelip giden Yahudilere karşı da sıkı güvenlik önlemleri getirmiştir. Bu doğrultuda, Kudüs'ten Avusturya'ya dönmekte olan 30 kişilik bir Yahudi kafilesi, casusluk şüphesiyle İstanbul'da alıkonulmuştur. Sıkı güvenlik önlemleri altında sorgulanan bu ailelerin gitmeleri 30 gün geciktirilmiştir.⁴¹ Ayrıca, kendileri yabancı ülkelerde yaşayıp da aileleri Filistin'de ikamet eden bazı Yahudiler, casusluk şüphesiyle Filistin'den sınır dışı edilmiştir. Bunlardan biri de Kudüs'te ikamet eden Aspiria ailesiydi. Bu ailenin reisi Aşrek Aspiria, Lahey'de oturmakta ve aile ziyareti bahanesiyle sık sık Filistin'e gelerek kuryelik yapmaktaydı. Casusluğu sabit görülen Aşrek ailesi, Cemal Paşa tarafından Filistin ve Suriye dışında her hangi bir yere gitmeye zorlanmıştır. Aile, isteği üzerine Eskişehir'e sürgün edilmiştir. Aşrek ailesi, Avusturya tabiiyetinde olduğundan adı geçen devletin elçiliği Cemal Paşa'dan sürgünü durdurması yönünde ricada bulunmuştur. Bunun üzerine Cemal Paşa, elçiliğin İstanbul'da da benzer bir girişimde bulunabileceğini hatırlatmış ve ailenin Eskişehir'de de tutulmayarak yurt dışına sürülmesini, böylelikle "memleketin kök salmış bir fesat unsurundan daha kurtulmuş olacağını" belirterek İstanbul'daki hükümet yetkililerinin dikkatini çekmiştir.⁴²

General Allenby komutasındaki İngiliz ordusu, 1917 Martında Sina Yarımadası'ndan Filistin'e doğru harekete geçince Osmanlı Devleti, sivil unsurların güvenlik endişesiyle bazı şehirleri tahliye etme kararı almıştır. 1917 yılının Mart ayında Gazze ve Nisan ayında da Yafa şehirleri boşaltılmıştır. Tahliyeyi gerçekleştiren IV. Ordu Komutanı Cemal Paşa, hükümete sunduğu ayrıntılı raporda tahliyeye dair önemli bilgiler vermiştir. İfadesine göre, "Yafa ve Gazze'nin tahliyesi gayet sakin ve muntazam" gerçekleşmiştir. Tahliye; Müslüman, Hıristiyan, Yahudi ve ecnebi uyruklu tüm ahaliye uygulanmıştır. Çiftçiler, fabrika sahipleri ve Ziraat Mektebi mensupları gibi üretim erbabı tahliyeden muaf tutulmuştur. Tahliye edilenlerin Kudüs Sancağı dışında istedikleri yere gitmele-

40 BOA. DH.ŞFR. 572/79.

41 BOA. DH.EUM.86/43.

42 BOA. HR.SYS.2267/68.

rine izin verilmiştir.⁴³ Ahalinin nakliyatı, askeri trenlerle ve ücretsiz olarak gerçekleştirilmiştir. Geriye kalan evler ve emlakın muhafazası, ahali arasından seçilen “heyet-i mahsusalara” bırakılmıştır.⁴⁴ Bu arada tahliyenin tartışmalı unsuru Yahudiler; Yafa, Taberiye, Hayfa ve Safed kazalarındaki diğer Yahudi köylerine yerleştirilmiştir. Yetkililer, “iaşe müşkülâtı” nedeniyle sahil kesimine hiç kimseyi göndermemiştir.⁴⁵ Cemal Paşa, Yafa ve Gazze'nin özellikle “mıntıka-i harp” olduğunu ve tahliyenin amacının “sırf esbab-ı askeriyeden dolayı” yani muhtemel düşman taarruzuna karşı bir müdafaa hattı meydana getirmek ve “gayr-i muharripleri” savaşın etkilerinden kurtarmak olduğunu açıklamıştır.⁴⁶

Cemal Paşa'nın özel katipliğini yapan Falih Rıfki (Atay) Bey, bu tahliyelerin nedenlerinden birinin de “Yahudi Filistin'in bir casus yuvası” olduğunu belirtmiştir. “Hama devesi ile çöl üstünden Bağdat karargahına istatistik yetiştirmek, şüphesiz Filistin kıyısından sandalla İngiliz torpidosuna haber yollamak kadar kolay olmadı” diyen Falih Rıfki Bey, NİLİ ajanlarının casusluk faaliyetlerine veciz bir göndermede bulunmuştur.⁴⁷

NİLİ, tahliyeler sırasında Yahudilerin zulüm gördüğüne, Ermeniler gibi bir kıyımın eşiğinde bulunduğuna ve geride kalan mallarının Araplar tarafından yağma edildiğine dair dünya kamuoyuna düzmece haberler servis etmiştir. Bu haberler, Londra'da Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden Lord Bryce ve genç asistanı Arnold Toynbee idaresindeki “Gizli Savaş Propagandası” tarafından Osmanlı aleyhinde kullanılmıştır.⁴⁸ Osmanlı Devleti, bu iddiaları kınayarak kesin bir dille reddetmiştir. Cemal Paşa, bu uydurma haberleri, İngiliz ve Fransızların “Gazze önünde İngiliz ordusunun iki defa yediği gayet seri tokatların acısını unutmak ve bitaraf memleketlerde bizim lehimize icra ettiği hüsn-ü tesiri izale ettirmek kasdıyla icat” ettiklerini ileri sürmüştür.⁴⁹

43 Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE), Birinci Dünya Harbi (BDH). Kloşör (K).173. Dosya (D).746. Fihrist (F).018.

44 ATASE. BDH. K.173. D.746. F.018.01.

45 ATASE. BDH. K.173. D.746. F.019.01. Shaw'a göre tahliye edilen Yahudiler, komşu Yahudi yerleşim yerleri olan Petah-Tikva ve Kfar-Saba'ya geçti. Bir kısmı Galile'deki, özellikle Tiberya ve Safed'de, köklü Yahudi cemaatlerine; diğer bir kısmı da Kudüs ve Şam'a geçti. Az sayıdaki Yahudi ise Mısır'a giderek buradaki Yahudi cemaatlerine sığındı. Bkz. Shaw, **a.g.e.**, s.377-378.

46 ATASE. BDH. K.173. D.746. F.019.

47 Falih Rıfki Atay, **Zeytindağı**, Pozitif, İstanbul 2004, s.71.

48 Shaw, **a.g.e.**, s.379.

49 ATASE. BDH. K.173. D.746. F.019.

NİLİ'nin iddiaları, Filistin'de ikamet eden başta Yahudiler olmak üzere, diğer din mensupları ve ruhani liderleri tarafından yalanlanmıştır. Frankfurt ve Berlin'de etkin olan Filistin Dostları Cemiyeti'nin Kudüs temsilcisi ve Avrupa'ca tanınan önemli şahıslarından bir Yahudi; Frankfurt, Budapeşte ve Amsterdam gazetelerine Yahudilere zulüm yapıldığına dair haberleri yalanlayan bir tekzip telgrafı çekmiştir.⁵⁰ Benzer şekilde, Boron Rotchild'in vekili Amerikalı Yahudi Beril, Cenova ve Berlin'e; Yafa Ziraat Mektebi Müdürü Mösyö Zadsı, Londra'ya; üç Musevi köy muhtarı Budapeşte'ye; Rşon Losyon Musevi Fabrikası Müdürü Cenova'ya ve Tel Abib (Telaviv) muhtarı Hanma da bazı mahallere altı kıta tekzip telgrafı yazmıştır.⁵¹ Ayrıca, Kudüs Hahambaşısı tarafından İstanbul'da Hahambaşı Nahum Efendi'ye, Viyana, Budapeşte, Frankfurt ve Roterdam'da muhtelif zevat ve gazetelere 21 kıtalık bir tekzip telgrafı çekilmiştir.⁵² Kudüs Rum Patriği de, İstanbul'daki Rum Patrikhanesine bir tekzip telgrafı çekerek Türklerin Filistin'de Hıristiyan ve Musevilere zulüm ettiği haberini yalanlamıştır.⁵³ Avusturya tebaasından Doktor Ton da, Berlin, Hamburg, Frankfurt, Münih, Viyana, Prag, Varşova, Zürih ve Budapeşte'de muhtelif adreslere tekzip telgrafı çekerek Türklerle atfedilen baskı ve zulüm iddialarını yalanlamıştır.⁵⁴ Filistinli farklı din mensuplarının Cemal Paşa'nın gözetiminde yaptığı bu tekzipler, baskı altında alınmış birer propaganda malzemesi olarak algılanabilir. Fakat, Allenby'nin yardımcısı General Clayton da 1918'de bu iddiaları reddetmiştir. Bazı devletlerin konsoloslukları da tuttukları raporlarda iddiaların asılsız olduklarını itiraf etmiştir.⁵⁵

50 **ATASE**. BDH. K.173. D.746. F.020.

51 **ATASE**. BDH. D.173. D.746. F.020-06.

52 **ATASE**. BDH. D.173. D.746. F.020-08.

53 **ATASE**. BDH. D.173. D.746. F.020-04.

54 **ATASE**. BDH. D.173. D.746. F.020-02.

55 Örneğin İstanbul'daki İsveç Başkonsolosu, Kudüs'ün İngilizler tarafından işgal edilmesinden kısa bir süre önce Amerikan hükümetine şu bilgileri rapor etmişti: "Mısır aracılığıyla dünyaya yayılan, Yahudi sivil nüfusun tahliye edildiğine ve Filistin'deki Yahudilere kötü muamele edildiğine ilişkin ilk raporlar çok abartılıydı. Yafa'daki tüm Yahudiler şehri terk etmeye zorlandılar. İtilaf ülkelerinin Türkiye'de yaşayan vatandaşlarının Kudüs'e yerleşmelerine izin verildi; fakat nüfusun çoğu kolonilere ve Tiberya bölgesine gitmek zorunda kaldı. Var olan koşullarda, kısa sürede gerçekleşen bu tür bir tahliyenin daha fazla zorluğa ve daha çok acıya sebep olması gerekirdi. Fakat Konstantinapol'den ulaşan güvenilir raporlara göre, olayın doğasında bulunan zorluklar ve sıkıntıları saymazsak, Yahudiler isyan etmemişti ve kendilerine kötü davranılmamıştı. Katliam gibi bir şeyden söz etmek ise mümkün değildi. Tel Aviv'in çevre semtlerinden Yafa'daki duruma gelince; burası Almanlar tarafından işgal edildiği için tahribattan kısmen kurtulmuştu. Richon-le-Sion ve Petach Tikvah gibi Yafa'nın kenar

4. Örgütün Çökertilmesi

Osmanlı Devleti, Yahudilerin yaptığı casusluk faaliyetlerinden şüphelenmekle birlikte NİLİ'yle alakalı somut bir belgeye uzun süre ulaşamamıştır. Engle ve onu referans alan kaynaklar, NİLİ'nin çöküşünü Sarah'ın kullandığı haber güvercinlerinden birinin Türklerin eline geçmesiyle birlikte başlatmıştır. Buna göre, Athlit'e bir kaç km uzakta Caesarea'da bir polis müdürünün güvercinleri arasında ayağında İbranice bir vesikayla yakalanan güvercin NİLİ için sonun başlangıcı olmuştur.⁵⁶ Sheffy, vesika deşifre edilmiş bile olsa bunun doğrudan NİLİ'yi işaret edemeyeceği kanaatindedir. Ona göre, NİLİ'yi ortaya çıkaran kanıtlar IV. Orduda Karşı Casusluk Biriminin patronu Aziz Bey tarafından ortaya çıkarılmıştır. Aziz Bey, Filistin'de illegal olarak ikamet eden İngiliz tabiiyetli iki Arabı denizde kaçarken yakalamış ve kaçakların üzerinde NİLİ'nin propaganda kağıtlarını bulmuştur.⁵⁷ Diğer yandan, Şam'da IV. Ordu'ya bağlı VIII. Kolordunun I. Şubesi'nde görevli bulunan ve bir süre kolordunun istihbaratını da idare eden Yüzbaşı Cevat Rifat Bey, NİLİ'nin deşifre edilmesine dair farklı bilgiler vermektedir. Yazdığına göre, İskenderun'dan Nasıra'ya kadar olan sahil bölgesi jandarma eliyle kontrol edilmektedir. Cephe gerisinde en tehlikeli mıntika Hayfa ile Nasıra arasındır. Sürekli masasına bırakılan yeknesak bir sahil gözetleme raporu, Cevat Rifat Bey'in dikkatini çekmiştir. Raporda, bir İngiliz kruvazörünün (ihtimal ki, Monegam) her gün saat 5.00 sularında Yafa ile Hayfa arasında görülüp kaybolduğu yazılıdır. Bundan şüphelenen Cevat Rifat Bey, bu tuhaf durumu Nasıra Mıntika Komutanlığı'na iletir ve bölgede gizli bir tahkiyat yapılmasını ister. Kısa süre sonra, Zammarin Köyü'nde sahilde dolaşan ve akşam karanlığında kibritle işaret veren Abraham Habon adında bir casus yakalanır. Bu, NİLİ'deki çorap söküğünü başlatır.⁵⁸

Nasıra Mıntika Komutanlığı tarafından yakalanan casuslar, sorgulanmak üzere Şam'a gönderilmiştir. Burada Kaymakam Fahri Bey tarafından yapılan ilk sorgulamada tüm uğraşılara rağmen casuslardan bilgi alınamamıştır. Ca-

semtlerindeki koloniler tahliye edilmedi ve şu anda Yafa Hahamı Petach Tikvah'ta ikamet etmektedir. Filistin Yahudi nüfusun çektiği büyük sıkıntılar, yaşam pahalılığının ve yiyecek kaynaklarının az olmasının bir sonucudur. Bunlara, bölgedeki ihracata dayalı işlerin kötüye gitmesini ve dünyanın dört bir yanındaki Yahudilerden bölgeye gönderilen yardımların azalmasını da ekleyebiliriz..." Bkz. Shaw, **a.g.e.**, s.379-380.

56 Engle, **a.g.e.**, s.167-168; Öke, **a.g.e.**, s.259.

57 Sheffy, **a.g.e.**, s. 162.

58 Cevat Rifat Atılhan, **Filistin Cephesi'nde Yahudi Casuslar**, 2. Baskı, Üstün Eserler Neşriyatı, İstanbul 1947, s.20.

suslar, Cevat Rifat Beyin nezaretinde Binbaşı Durmuş ve Adli Müşavir Halil Rifat Beylerden oluşan yeni bir komisyonda tekrar sorgulanmıştır. NİLİ'nin lider kadrosundan Naaman Belkind ve Yossef Lishansky, ilk kez burada deşifre edilmiştir.⁵⁹ Belkind, Birseba'da Bedeviler tarafından bir arbedede yakalanmış ve Türk yetkililere teslim edilmiştir. Ardından, başına ödül konulan Lishansky de Türk askerinin bir operasyonu sonucunda ele geçirilmiştir. Belkind ve Lishansky, sorgulanmak üzere ivedi olarak Şam'daki IV. Ordu Karargahı'na götürülmüştür.⁶⁰

Şam'daki sorgulamalara nezaret eden Cevat Rifat Bey, sorgu süreciyle ilgili çok önemli ayrıntılar vermiştir. "Vicdani hareket ederek, azami derecede cebir ve tazyikten uzak kaldık" diyen Cevat Rifat Bey, sürecin uzun bir süre sonuçsuz kaldığını belirtmiştir. Bunun üzerine, VIII. Kolordu Başhekimini Nedim Beyin tavsiyesiyle sorgulamalarda Suggestion ve Hypnotisma kullanma yoluna gidilmiştir. Bu hususta, IV. Ordu Sıhhiye Reisi Neşet Ömer Bey'in muvafakati alınarak Beyrut Tıp Fakültesi hocalarından ünlü psikolog Abdi Muhtar Bey görevlendirilmiştir.⁶¹ Yapılan sorgulamada NİLİ örgütü ve faaliyetleri hakkında önemli bilgilere ulaşılmıştır. Aşağıda, sorgu heyetiyle Abraham Blum adlı bir casus arasında geçen diyalog, NİLİ casuslarının Siyonizm ve arz-ı mevud düşleleriyle nasıl efsunlandığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir:

-Ben hıyanet etmedim ki. Vazifemi yaptım.

-Bize karşı olan vazifenizi mi? Yani size kucağını açmış ve hiç bir karşılık beklemeden, sizi hürriyet ve refah içinde yaşatan bir milletin kahraman evlatlarını, en müşkül anlarında arkadan vurarak, düşman kuvvetlerine kazandıracığınız zaferden hürriyet ve istiklal dilenmeğe kalkışmak vazifenizi mi yaptınız?

-Buraları bize Allah tarafından vaat edilmiş topraklardır. Kimsenin ekmeğini yemiyoruz. Kendi ekmeğimizin, kendi servetimizin sayesinde yaşıyoruz. Mağdur ve perişan milletimizi, mukaddes Filistin topraklarında hür yaşatmak için çalışıyoruz.

-O halde bizim size bol bol ihsan ettiğimiz nimetleri niçin düşmanımızdan dilenmeğe uğraşıyorsunuz? Buna ne sebep gösterebilirsiniz?⁶²

...

59 Atilhan, **a.g.e.**, s.32-34.

60 Engle, **a.g.e.**, s.181.

61 Atilhan, **a.g.e.**, s.35-41.

62 Atilhan, **a.g.e.**, s.51-52.

Türk istihbaratı, sorgulamalarda NİLİ'nin Filistin geneline yayılmış çok sayıda casusuna ulaşmıştır. Şam hapishanelerine doldurulan casuslar bir izdihama neden olmuş, yetkililer bazı küçük cami ve mescitleri bile hapishane olarak kullanmaya mecbur kalmıştır. Öyle ki, Şam Valisi Tahsin Bey, hapishanelerdeki izdihamdan ve her gün Şam'a gönderilmekte olan casusların muhafazasından endişe ederek durumu VIII. Kolorduya bildirmek zorunda kalmıştır.⁶³

Belkind ve Lishansky'nin sorgusu, hem NİLİ'nin lider kadrosunun deşifre edilmesinde hem de Filistin'de kök salmış diğer ayrılıkçı Yahudi örgütlerinin ortaya çıkarılmasında oldukça aydınlatıcı olmuştur. Aaron ve Sarah, nihayet burada deşifre edilmiştir. Lishansky, kuruculuğunu yaptığı Haşumer örgütü hakkında çarpıcı itiraflarda bulunmuştur.⁶⁴ Sorgulamaların ardından harekete geçen Türk askeri, bir gece baskını sonucunda Sarah'ı ele geçirmiştir. Sarah, Türk istihbaratının sorgulanmasına imkan bırakmadan bir yolunu bulup tabancayla intihar etmiştir.⁶⁵ Aaron ise, Mısır'da İngiliz İstihbarat Servisinde bulunduğundan yakalanamamıştır.

Sarah'ın ölümünü anlatan Engle, oldukça dramatik ve İsrail kahramanlığına uygun bir dil kullanarak onu yüceltmektedir. Yazdığına göre, Sarah ve aile efradı, Hayfa Kaymakamı Hasan Bey tarafından günlerce ağır tazyik altında sorgulanmış ve muhtelif işkencelere tabi tutulmuştur. Sarah'ın işkencelere kahrmanca direndiğini vurgulayan Engle, onun üzerini değiştirme bahanesiyle yatak odasına girdiğini ve burada NİLİ'ye son bir mektup bırakarak tabancayla intihar ettiğini belirtmektedir.⁶⁶ Sarah'ın yakalanma sürecini yakından izleyen Cevat Rifat Bey, Sarah'ın ölümü hakkında bambaşka bilgiler vermektedir. Yazdığına göre Sarah, evinde boynunda Siyonist bir sembolle uyurken yakalanmıştır. Sarah, kendisini götürmeye gelen Türk askerini onlara içki ikram edecek kadar soğukkanlı ve nazik bir tavırla karşılamıştır. Şam karargâhı, Sarah'ın iki subay nezaretinde ivedi olarak gönderilmesi hususunda Nasıra Mıntika Komutanlığına emir vermiştir. Sarah, Yüzbaşı Necmeddin ve Teğmen Muzaffer Beylerin nezaretinde trenle Şam'a doğru yola çıkarılmıştır. Tren, Vadii Şahap'tan

63 Atilhan, **a.g.e.**, s.44.

64 Lishansky'nin Haşumer örgütüyle ilgili itirafları için bkz. Uygur, **a.g.e.**, s.123, 137.

65 Uygur, **a.g.e.**, s.138.

66 Engle, **a.g.e.**, s.192-201.

geçtiği sırada defi hacet bahanesiyle vagonundan ayrılan Sarah, kendini Şahap kayalıklarına bırakarak intihar etmiştir.⁶⁷

Şam ve Kudüs Divan-ı Harbileri, NİLİ casusları hakkında idam da dahil farklı cezalara hükmetmiştir. Örgütün lider kadrosundan Naaman Belkind ve Yossef Lishansky, Şam Divan-ı Harbisinin kararı gereği asılarak idam edilmiştir. Bu kişilerle ilgili olarak tutuklanan 60 kişiden, 14'ü değişik cezalara çarptırılırken, geri kalanlardan bir kısmı serbest bırakılmış bir kısmı da kıtaata verilmek üzere İstanbul'a sevk edilmiştir.⁶⁸ Kandemir'in kayıtlarında, Şam'da hapsedilen bin küsur tutukludan 333'ünün idama mahkum edildiği, iki yüz kadarının da muhtelif cezalara çarptırıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca, cephe divan-ı harpleri de Salt ve Gazze gerisinde yakalanan çok sayıda casusu kurşuna dizerek infaz etmiştir.⁶⁹ Cevat Rifat Beyin ifadesine göre, "Eğer her günahkarı yakalamak icap etseydi, bütün Filistin köylerini baştan başa ateşe vermek lazım geliyordu. Bu sebeple ancak bunlardan en azılı elebaşlarının cezalandırılması" yoluna gidilmişti.⁷⁰

İdam cezaları, sadece NİLİ ajanları için değil, casusluktan suçlu bulunan imparatorluğun Hıristiyan tebaasına da uygulanmıştır.⁷¹ Bunlar içinde, Osmanlı ordusunda gönüllü askerler⁷² ve yerel yönetimlerde vazifeli devlet memurları⁷³ da vardı.

Davan-ı Harbi örfilerin hükmettiği cezalardan biri de sürgündü. Siyonizm'le ilişkili bulunan bazı şahıslar, Anadolu'da Konya ve Eskişehir gibi şehirlere sürgüne gönderilmiştir.⁷⁴ Bu sürgünlerde, bazı yabancı devlet konsolosluklarının

67 Atilhan, **a.g.e.**, s.42.

68 Uygur, **a.g.e.**, s.136.

69 Kandemir, **a.g.e.**, s.333.

70 Atilhan, **a.g.e.**, s.61.

71 "Hıyanet-i harbiye ve esrar-ı askeriyeyi ifşa" suçundan İlyas Bin Habib Sanduka'nın Kudüs Divan-ı Örfi tarafından idama mahkumiyeti için bkz. **BOA**. Dosya Usulü İradeler Tasnifi (İ.DUİT). 174/22.

72 Osmanlı ordusunda gönüllü olarak çalışan Abdullah Gevilyan oğlu Yakub Robenson'un «İngiltere hükümeti hesabına istihsal-i malumat» suçundan dolayı Hıyanet-i Harbiye Kanunu'nun 14. Maddesinin 5. fıkrasına binaen Kudüs Divan-ı Harbi-i Örfisince verilmiş idam kararı için bkz. **BOA**. İ.DUİT.173/90.

73 Yafa gümrük memurlarından Beşare Veled-i İsa el-Cuni ile Balıkçı Hüseyin bin Mehmet Haml'ın casusluk suçundan idam kararı için bkz: **BOA**. Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO).4348/326037.

74 **BOA**. DH.EUM. 20/60.

devreye girip ceza kararlarını durdurmaya çalıştığı görülmüştür. Fakat, Cemal Paşa'nın kararlığı bu ecnebi müdahalesine pek meydan vermemiştir.⁷⁵

NİLİ, 1918 yılının başlarına kadar Filistin'de faaliyet göstermiştir. Osmanlı istihbaratının yoğun mesaisine rağmen NİLİ casuslarının bir çoğu Sina Çölü üzerinden Kahire'ye kaçmayı başarmıştır. Bu Yahudiler, İngiltere'deki "38. Kraliyet Tüfekli Piyade Taburu"nda örgütlenmiştir. Onlara, 39. (Amerikan) ve 40. (Filistin) Taburları katılmıştır. Daha sonra hepsi, "Birinci Yahuda Alayı" altında birleşmiş ve Allenby'nin nihai Filistin hareketinde Türklere karşı savaşmıştır.⁷⁶

General Allenby, İngiliz ve Fransız gemilerinin desteğinde 27 Ekim 1917'de Gazze üzerinden Filistin'e yönelik yoğun bir saldırıya geçmiştir. 31 Ekim'de Osmanlı Ordusunun sol kanadında yer alan Birüsseba İngilizlerin eline geçmiştir. Bunu üzerine Osmanlı ordusu, 5 Kasım'da Gazze'yi boşaltmış ve 7 Kasım'da da Gazze İngilizlerin eline geçmiştir. Bundan sonra İngiliz kuvvetleri ilerlerken Osmanlı kuvvetleri de geri çekilmeye başlamıştır. 15 Kasım'da Yafa'yı ele geçiren İngilizler, Kudüs'e doğru harekete geçmiş ve burada Osmanlı kuvvetlerinin direnişiyle karşılaşmıştır. Bir süre kuvvetlerini takviye eden İngilizler, 8 Aralık'ta tekrar Kudüs üzerine yürümüş ve 15 Aralıkta Kudüs'ü ele geçirmiştir. Sonraki gelişmeler tüm Filistin'in tamamen elden çıkmasıyla sonuçlanmış ve Osmanlı orduları hızla Şam'a doğru geri çekilmeye başlamıştır.⁷⁷

NİLİ'nin İngiliz savaş gücüne olan katkıları, savaş sonunda İngilizlerce şükranla anılmıştır. İngiliz Savaş Ofisi'nden General Macdonough, Allenby'nin Filistin zaferinde NİLİ'nin verdiği bilgilere çok güvendiğini ve savaş stratejisini bunlara göre belirlediğini belirtmiştir. Yine Allenby'nin askeri sekreteri Yüzbaşı Raymond Savage, 1924 yılında New York Press'e verdiği demeçte; çoğu yerli Filistinli olan çok sayıda Yahudi gencin sağladığı istihbaratın Allenby'nin işini bitirmesinde çok etkili olduğunu vurgulamıştır. Engle ise, tüm Yahudilerin NİLİ'ye minnettar olduğunu vurgulamış ve Sarah'ı Jan Dark'la kıyaslayarak "O Jan Dark gibi safistike bir insan değildi. Fakat o, tüm kahraman kadınların da kahramanıydı" demiştir.⁷⁸

75 BOA. HR.SYS.2267/68.

76 Shaw, a.g.e., s.377.

77 Cemal Kamal, **Birinci Dünya Harbinde Filistin Cephesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2004, s.152-157.

78 Engle, a.g.e., s.101-102.

1918'de Filistin'e giden Siyonist Komisyon'un üyelerinden biri de Aaron Arohson'dur. Bölge Yahudileri, casusluk yaparak Filistin'deki Yahudi yerleşim birimlerini riske atan Aaron'a büyük tepki göstermiştir. Fakat Aaron, bu tepkileri ciddiye almadan bağımsız Yahudi devletinin alt yapı çalışmalarına devam etmiştir. Daha sonra, Londra'ya geçen Aaron; İngiltere, Fransa ve ABD üçgeninde kurduğu temaslarla Yahudi diasporasını Filistin'e dönmeleri konusunda iknaya çalışmıştır. 1919'da Dr. Weizman'ın asistanı olarak atanan Aaron, Paris Konferansı'na katılmış ve Filistin'in sınırlarını belirlemek üzere bir rapor hazırlığı için Londra'ya gitmiştir. Ancak Aaron'un Paris'e dönüşte bindiği askeri uçak Manş Denizi üzerinde düşmüş, bu da Aron'un ve NİLİ'nin sonu olmuştur.⁷⁹

79 Engle, **a.g.e.**, s.227-228.

Sonuç

1897 yılında Basel'de toplanan I. Siyonist Kongre, Siyonistlerin Filistin planlarında bir dönüm noktası olmuştur. Kongrede alınan devlet kurma kararıyla birlikte Siyonistler, Osmanlı Devleti'ne bağlı Filistin'e göç etmeye ve burada koloniler kurmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin aldığı sıkı önlemlerine rağmen Yahudiler, Filistin'de çoğalmayı ve mülkiyetini genişletmeyi başarmıştır. I. Dünya Savaşı, Siyonistlerin Filistin'i ele geçirme hedefinde bir umut ışığı olmuştur. Siyonist hareket, Osmanlı Devleti'nin savaş sonunda yıkılması halinde Filistin'in bağımsız kalacağını ve burada bağımsız bir Yahudi devleti kurulabileceğini öngörmüştür. Bu doğrultuda hareket eden Siyonistler, kurdukları lejyonlar ve parasal kaynaklarıyla savaşta İtilaf Devletleri safında yer almıştır.

1915'te Aaron Aaronsohn tarafından kurulan NİLİ casusluk örgütü, Osmanlı-İngiliz mücadelesinin yaşandığı Filistin-Suriye Cephesi'nin kaderini etkileyen önemli unsurlardan olmuştur. NİLİ casusları, Osmanlı ordusu hakkında topladıkları askeri ve stratejik bilgileri Mısır'daki İngiliz istihbaratına ulaştırarak İngilizlere büyük avantaj sağlamıştır. Kanal Harekatı'nda Türk birliklerini durduran ve sonradan tüm Filistin'i işgal etmeyi başaran İngiliz ordusu, NİLİ'nin istihbaratından azami ölçüde istifade etmiştir. NİLİ, savaş sırasında dünya kamuoyunda oluşan Osmanlı aleyhtarı imajın yaratılmasında da etkili olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Gazze ve Yafa'da yaptığı tahliyeleri çarpıtan NİLİ, Yahudi halkına zulmedildiğini, onların da Ermeniler gibi bir kıyımın eşiğinde olduğu yalanını yaymıştır. İngiliz Propaganda Bakanlığı tarafından kullanılan bu haberler, tarafsız devletler nezdinde Osmanlı imajının bozulmasında epeyce etkili olmuştur.

NİLİ'nin casusluk faaliyetleri, Filistin'de yerleşik tüm Yahudiler tarafından destek görmemiştir. Bazı Yahudi yerleşim birimleri, Filistin'deki Yahudilerin geleceğini riske attığı düşüncesiyle NİLİ'ye tepki göstermiştir. Bu durum, Filistin'de yerleşik bazı Yahudi cemaatlerinin savaşta Osmanlıya sadık kalmaya devam ettiğini göstermektedir. İngilizler, savaş sonunda NİLİ'nin hizmetlerini takdir etmiş ve kendilerine her fırsatta şükranlarını sunmuştur. NİLİ'nin katkıları, İngiltere'nin ileride mandasına aldığı Filistin'de Yahudiler lehine düzenlemeler yapmasında kolaylık sağlamıştır. NİLİ'nin yaratıcıları Aaron ve Sarah Aaronsohn kardeşler, İsrail'in kuruluşuna varan gelişmeler içinde birer efsane haline gelmiş ve Yahudilik aleminin önemli figürleri olarak yer edinmiştir. Türk kamuoyu ise, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderini etkileyen bu "Truva atı"ni yeterince tanıyabilmiş değildir.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri****Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)****Bab-1 Ali Evrak Odası (BEO)**

BEO.4348/326037.

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye (DH.EUM)

DH.EUM. 20/60.

DH.EUM. 28/12.

DH.EUM. 54/7.

DH.EUM. 86/43.

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Seyr-ü Sefer Müdüriyeti (DH.EUM.SSM)

DH. EUM. SSM. 20/17

Dahiliye Nezareti Siyasi Kısım (DH.SYS)

DH.SYS. 27/2.

Dahiliye Şifre (DH.ŞFR)

DH.ŞFR. 569/56.

DH.ŞFR. 572/79.

DH.ŞFR, 85/1777.

Hariciye Nezareti Siyasi Kısım (HR.SYS)

HR.SYS. 2456/21.

HR.SYS.2267/68.

HR.SYS.2267/68.

Dosya Usulü İradeler Tasnifi (İ.DUİT)

İ.DUİT. 174/22.

İ.DUİT.173/90.

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE)**Birinci Dünya Harbi (BDH)**

BDH. K.173. D.746. F.018.

BDH. K173. D.746. F.018.01.
BDH. K.173. D.746. F.019.
BDH. K.173. D.746. F.019.01.
BDH. K.173. D.746. F.020.
BDH. K.173. D.150. F.020-02.
BDH. K.173. D.746. F.020-04.
BDH. K.173. D.746. F.020-06.
BDH. K.173. D.746. F.020-08.

Kitaplar

AARONSOHN, Ran, **Rothschild and Early Jewish Colonization in Palestine**, Rowman&Littfield Publishers 2000.

AARONSOHN, Alexander, **Türk Ordusuyla Filistin'de: Bir Yahudi Askerin 1. Dünya Savaşı Notları**, (Çeviren: Necmettin Alkan), Selis Kitaplar, İstanbul 2003.

ATAY, Falih Rıfki, **Zeytindağı**, Pozitif, İstanbul 2004.

ATILHAN, Cevat Rifat, **Filistin Cephesi'nde Yahudi Casuslar**, 2. Baskı, Üstün Eserler Neşriyatı, İstanbul 1947.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılap Tarihi**, Cilt 3, Kısım 3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

ENGLE, Anita, **The Nili Spies**, Frank Cass, London 1996.

Er-REYYİS, Riyad N, **Osmanlının Çöküş Döneminde Arap Casuslar**, (Çeviren: D. İhsan Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2006.

KANDEMİR, Feridun, **Fahreddin Paşa'nın Medine Müdafaası Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, Yağmur Yayınları, 10. Baskı, İstanbul 2009.

FRIEDMAN, Isaiah, **Germany, Turkey and Zionism 1897-1918**, Oxford University Press, Oxford 1977.

GÜCÜYENER, Ş. Fuat, **Birinci Dünya Savaşı'nda Tanıdığım Kahramanlar**, Gücüyener Yayınevi, İstanbul 1956.

ÖKE, Mim Kemal, **Siyonizm'den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu**, Ufuk Kitapları, 4. Baskı, İstanbul 2002.

SCHECHTMAN, Joseph B, **The Life and Times of Vladimir Jabotinsky: Rebel and Statesman: The Early Years**, Silver Spring, Newyork 1986.

SHAFİR, Gershon, **Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict 1882-1914**, University of California Press, 1996.

SHAW, Stanford J, **Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler**, (Çeviren: Meriç Sobutay), Kapı Yayınları, İstanbul 2008.

SHEFFY, Yigal, **British Military Intelligence in the Palestine Campaign 1914-1918**, Routledge, Newyork2013.

SCHNEER, Jonathan, **The Balfour Declaration The Origins of the Arab-Israel Conflict**, Random House, Newyork 2010.

UYGUR, Ziya, **Osmanlı Arşiv Belgelerinde Filistin Sorunu ve Siyonizm**, İstanbul 1998.

VİTAL, David, **The Origins of Zionism**, Oxford 1975.

Tezler

LÜLECİ, Abdullah, **1. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Casusluk Faaliyetleri (1914-1918)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

KAMAL, Cemal, **Birinci Dünya Harbinde Filistin Cephesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2004.